

Fortuyn bracht scheutje Den Uyl in politiek

*Pieter Jan Dijkman**

In een hoekje van Fortuyns herenhuis aan het G.W. Burgerplein, in Rotterdam, hing een groot portret van Joop den Uyl. Fortuyn kon er in televisieoptredens liefdevol over spreken. Den Uyl, dat was de man die passie had voor politiek, die zijn visie met het nodige pathos vertolkte en die op alle fronten de strijd aanging. Fortuyn zelf is in twee opzichten als een erfgenaam van Den Uyl te beschouwen. In de eerste plaats omdat hij net als Den Uyl – de personificatie van de polarisatie in de jaren zeventig – politiek als een vorm van strijd opvatte. In de jaren negentig was in het Nederlandse parlement de bedompte geur van bezadigde notabelen komen te hangen. Maar burgers hebben behoefte aan strijd en drama om zich te kunnen identificeren met de moeizame afweging tussen belangen, zoals politici die vaak moeten maken. Politiek commentator Willem Breedveld schreef in 1999 al over de politiek: ‘Nu is het een grote grijze gehaktbal. Welke regering er zit, doet er niet toe en iets te kiezen valt er ook al niet. Alleen daarom al ben ik geneigd te zeggen: een scheutje Den Uyl graag, dat zou stellig geen kwaad kunnen.’¹

Pim Fortuyn bracht dat scheutje Den Uyl. Met zijn polariserende en provocerende uitspraken gaf hij burgers het gevoel dat politiek ertoe deed. De politiek werd weer een gespreksonderwerp op verjaardagsfeestjes. Een deel van de jongere generatie raakte door Fortuyn geïnspireerd zich in te zetten voor een partij.

In zekere zin heeft Fortuyn van de Nederlandse politiek weer gemaakt zoals Machiavelli dat ooit in *Discorsi* (1519) onder woorden bracht: politiek moet omwille van de vrijheid van de stad noodzakelijkerwijs een permanente strijd om de macht zijn. De Franse politiek filosoof Claude Lefort voegde daaraan toe dat politieke partijen daarbij een cruciale rol spelen. Door het conflict te verplaatsen naar een plek buiten de samenleving die voor iedereen zichtbaar is, het domein van de politieke partijen, kan de samenleving zich identificeren met de politiek, zonder het conflict zelf uit te hoeven vechten.²

Fortuyn is om nog een tweede reden als erfgenaam van Den Uyl te beschouwen. Hij wist net als Den Uyl de ongenoegens van verdrukte burgers te verwoorden,³ soms zelfs nog voordat zij er zelf woorden aan hadden gegeven. Den Uyl vergeviste zich er dikwijls van hoe het beleid uitwerkte voor de enkeling. De dandy van

* Pieter Jan Dijkman is hoofdredacteur van *Christen Democratische Verkenningen*, kwartaalblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Correspondentiegegevens: Drs. P.H.J. Dijkman, hoofdredacteur *Christen Democratische Verkenningen*, Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Buitenom 18, Postbus 30453, 2500 GL Den Haag. Dijkman.wi@cda.nl.

het Palazzo di Pietro had feitelijk dezelfde antenne. Hij gaf aan de alledaagse ervaringen van individuele burgers een publieke en politieke dimensie.

Het is te gemakkelijk om Fortuyns appèl af te doen als vijandigheid ten opzichte van het gevestigde politieke bestel. Ten diepste legde Fortuyn het onbehagen over de voortschrijdende modernisering van de overheid bloot. Drie decennia lang hadden achtereenvolgende regeringen hun legitimatie ontleend aan modernisering. Deze moderniseringsclaim bevatte drie elementen. In de eerste plaats het geloof in globalisering, met verschijnselen als immigratie. Daarnaast het geloof in economische vooruitgang. En ten slotte het geloof dat burgers door individualisering, secularisering en ontkerkelijking los zouden komen van de oude zuilen, om uiteindelijk als rationele, zelfsturende individuen hun eigen bestaan vlekkeloos vorm te kunnen geven.⁴

Fortuyn maakte duidelijk dat modernisering niet voor iedereen een win-winsituatie hoeft te zijn. Een proces als immigratie bracht niet alleen voordelen, het zorgde in de beleving van velen ook voor een teloorgang van het gemeenschapsideaal.

In het parlement klinkt het ongenoegen van individuele burgers nu vaker door. Was er in de jaren negentig overlast door reljongeren op de trein tussen Hoorn en Enkhuizen, dan wachtte het parlement met de bespreking van dat probleem gerust een halfjaar, tot de tussenrapportage 'Veiligheid en vervoer' op de Kameragenda stond. Dat zal nu niet meer gebeuren. En terecht: als de vragen van de straat niet meer bepalend zijn, wordt de politiek gereduceerd tot ambtelijke navelstaarderij.

Natuurlijk, er zijn significante verschillen tussen Den Uyl en Fortuyn. Den Uyl leverde een belangrijke bijdrage aan het bestrijden van het cynisme in de politiek,⁵ Fortuyn droeg bij aan een vergroting van dat cynisme. Den Uyl was veel minder een dwarsligger dan Fortuyn als buitenstaander kon zijn. Maar Fortuyn gaf net als Den Uyl de niet-gehoorde burger een zeker zelfbewustzijn terug, en daarom kon hij met recht een foto van de sociaaldemocratische voorman aan zijn wand hangen.

Noten

- 1 W. Breedveld (1999). Heimwee naar Den Uyl. *Roodkoper. Onafhankelijk maandblad voor cultuur, religie en politiek*, 3: 7.
- 2 C. Lefort (1986). *Essais sur le politique. xixe-xxe siècles*. Parijs, 26.
- 3 Politieke commentator Hans Goslinga wees om deze reden kort na de moord op Fortuyn de LPF-voorman eens aan als 'de ware drager' van den Uyls erfenis. H. Goslinga (2002). Fortuyn nam de erfenis van Den Uyl over. *Trouw*, 11 mei.
- 4 Vgl. S. Koenis (2011). Populisme en het verlangen naar gemeenschap. In: G. Buijs, P.J. Dijkman & F. van den Heuvel, *Populisme in de polder. Christen Democratische Verkenningen*, 78-86.
- 5 A. Bleich (2008). *Joop den Uyl, 1919-1987. Dromer en doordouwer*. Amsterdam, 471.